

DE ZWERFSTEEN

PERIODIEK ORGAAN VAN DE HISTORISCHE VERENIGING STEENDEREN

Gezicht op Bronkhorst

"Bronkhorst Special"
Canadese Spionagefoto 1945
Hoog water in Bronkhorst 1921
Korte berichten
Bronkhorst vanuit de lucht 1920
Evenementen kalender 1994 - 1995
Twee PK voor de ploeg 1925

Eerste historische fietstocht
De Loterijclub had succes 1926
"Mamory Boek"
Wat mijn grootvader vertelde
1944 - 1994 Loopgraven graven
Bronkhorst' laatste stadspoort 1923
School wordt weer kapel 1962

94/2

november 1994

SPIONAGEFOTO OP DE VOORPAGINA...GEZICHT OP BRONKHORST VAN 8000 METER HOOGTE

Deze foto werd genomen door genomen op 15 maart 1945 rond 12.20 uur door officier vlieger Hutchinson van het 4e squadron van het First Canadian Air Photographic Interpretation Service en behoort tot een bestand van 100.000 foto's en opgeslagen in drie archieven, o.a. bij de Stichting voor Bodemkartering (Landbouw Universiteit) te Wageningen. De reden van de opname was een inventarisatie voor de geallieerde strijdkrachten te verkrijgen en m.n. van de verdedigingswerken rond de IJssel -loopgraven en tankvallen welke de Duitse bezetter in de laatste maanden van de oorlog vanuit de Arbeitseinsatz had laten graven.

De foto geeft ons een idee van de vele verdedigingswerken, welke rond o.a. Bronkhorst gegraven werden, doch ook op meerdere plaatsen aan de oostoever van de IJssel. Zowel in onze gemeente, als ook anderen.

Links onder zien we de hoeve "Spaensweert", nog geen maand na het nemen van deze foto op 12 april 1945 in brand geschoten door de bezetter.

Aan de NW zijde ervan waren langs de weiden zigzaglopende loopgraven gegraven. De weg van Spaensweert via de Bronkhorster molen naar de boerderij van Breukink, voorheen de molenaar (thans Massink).

Achter deze boerderij de Molenkolk en precies in het verlengde zien we rechts van de Molenkolk ook loopgraven.

We kunnen de loop van de Grote Beek goed onderscheiden en net voordat de grote beek uitmond in de IJssel, zien we aan de zuidzijde opgeworpen hindernissen, tankvallen. Pakweg 200m vanaf de uitmonding en aan de zuidzijde zien we een zwartwitte stip, een bomkrater!

Hartje foto, iets donkerder zien we de kasteelheuvel en ahw tegenover de huidige hooiberg van Het Hooge Huijs zien we wederom loopgraven tussen de Bovenstraat en de kasteelheuvel.

Bovenaan de foto staat het Veerhuis van het Bronkhorsterveer en dit heeft helaas de oorlog ook niet overleefd.

Rechtsomder zien we nog de Molenkolkweg met zijn markante boerderijtjes en ook niet ver van de huidige sporthal loopgraven.

Vooraf rond de Molenkolk veel kleine weiden en akkers, meer in Aren dan Hectaren groot. Her en der zien we stippen en vlekken op de foto en dit zijn geen ontwikkelfouten, doch diverse bomkraters!

Enige horizontale strepen zijn gekomen door een automatisch elektrisch transport van de film. Elektromagnetisch veld.

Een tankval, zie een honderden meters tot kilometers lang kanaal loopt van de plaats waar nu het gemaal Grote beek staat naar de kruising Bovenstraat/Bonte Koeweg en vervolgens langs deze weg-dijk naar de plaats waar nu de ligboxenstal van kaasboerderij het Hoge Huijs staat, vervolgens een bijna haakse bocht de Bakerwaard in en verder naar Baak.

Zie verder het hoofdartikel in deze Zwerfsteen, een interview met Henne Scholten uit Bronkhorst.

Met dank aan Stan Dekker te Leuvenheim en de Stichting Bodemkartering te Wageningen en we komen in de volgende Zwerfsteen op de 'spionagevluchten' van 1945 terug.

IN MEMORIAM

Onze welgemeende deelneming gaat uit naar de familie Taken, welke j.l. 18 oktober 1994 geheel onverwacht hun elfjarige zoon Jordy, midden in zijn spel uit het leven zagen weggenomen...

Wij wensen Jose en Loy Taken, zo ook hun kinderen Falke, welke zijn tweelingbroer moest missen en Frederieke veel sterkte dit verlies te dragen en samen te overwinnen.

(Paul Kok voorzitter)

VOORWOORD

Beste leden der Historische Vereniging Steenderen...

Deze tweede Zwerfsteen dit jaar is een echte "Bronkhorst Special", doch niet over mooie monumentjes, maar uit het leven van weleer gegrepen.

Als we de inhoud van deze Zwerfsteen zien, dan mogen we gerust aannemen, dat het vooral voor de 2e Wereldoorlog geen eenvoudige tijd was. We romantiseren graag, maar voor vele gezinnen was het een bestaansminimum en luxe bestond amper. Daarentegen s'avonds gekluisterd aan de radio... "De Bonte Dinsdag Avondrein" en gelukkig nog geen kijkkast in de huiskamer. De sfeer van een hecht familieleven na een dag zware arbeid.

De geboren 'Bronkhorsters'... je moet ze met een lampje zoeken, want als de ontwikkeling zo doorzet, woont in het jaar 2000 amper nog een geboren Bronkhorster in zijn stad.

Velen, thans 65+ verhuizen naar de senioren-aanleunwoningen in Steenderen en een volgende stap is volledige bejaardenverzorging en... weer is een generatie voorbij.

Wij zijn bij onze senioren-stedelingen op bezoek geweest om veel historisch materiaal op te tekenen, zoals dat in geschiedkundige kringen wordt genoemd en hier dan een resultaat van Bronkhorst nog voor de oorlogstijd.

Juist... iets dat niet meer terug komt. Wij als bestuur en redactie merken maar al te vaak van de leden, dat men in Bronkhorst iets van weleer mist.

Het is een gemaakte sfeer geworden, een commercieel 'circus' en je kunt de klok nu eenmaal niet terug draaien, dat doet de maatschappij.

Het stadje Bronkhorst is reeds ten grave gedragen, zeggen sommigen. Maar... dat gaat mij als voorzitter van deze vereniging te ver.

Wel krijgen vele pandjes, na vertrek van de 'originele bewoner' plotseling een toeristisch uiterlijk tot zelfs de straat wordt erbij betrokken. Het gaat tenslotte voor de omzet, nietwaar? Alleen de kermis, die blijft overleven, met waardering aan enige 'autochtonen'.

Mijn vraag blijft... "wordt een Bronkhorster 'allochtoon' ook een echte Bronkhorster in hart en nieren?"

Als voorzitter krijg ik nog weleens de vraag of beter gezegd de opmerking tot de oren geslingerd: 'Bronkhorst is BRONKHORST niet meer' en voor mij is het moeilijk oordelen, toch ken ik deze gelijke gedachten van een Gooise gemeente, toen de TV zijn intrede deed.

Laten wij U dan maar van een stukje Bronkhorster sfeer van weleer proeven en beste Bronkhorsters... Wij is meer dan ik!

Geniet dan ook allen van deze verhalen van voor de TV-tijd, ja zelfs een radio was er nog niet in iedere huiskamer! En Geniet dan ook maar van deze extra dikke Zwerfsteen...

(Paul Kok, voorzitter)

'De Zwerfsteen' is de kwartaaluitgave van de historische vereniging der gemeente Steenderen. opgericht d.d. 1 juni 1992

BESTUUR:

voorzitter:

Paul Kok, Wehmestraat 1a,
7221 BT STEENDEREN,
05755-1444

sekretaris

Theo Jansen,
Schiphorsterstraat 1a,
7227 NG TOLDIJK
05755-2015

penningmeester

Gerrit Tijkken
Dr. A. Ariënsstraat 6,
7221 CC STEENDEREN
05755-1437

leden:

Jan Wolters, 't Hof 7,
7226 LG BRONKHORST,
05755-1600
Geert Jansen,
Anjerstraat 12,
7221 AS STEENDEREN,
05755-2027

REDAKTIE

Verdi van Leuvensteijn-
Breukink,
Bronkhorsterweg 21,
7221 AB STEENDEREN,
05755-1868
Albert Aalderink,
Hoogstraat 42,
7227 ND TOLDIJK,
05755-2226
Wim Jansen,
Landlustweg 9,
7221 BS STEENDEREN,
05755-1658
Paul Kok,
Wehmestraat 1a,
7221 BT STEENDEREN
05755-1444

CONTRIBUTIE:

Bankrelatie:
NMS-bank, STEENDEREN
Bankrekening nr.: 68.52.89.710
t.n.v. de penningmeester van
de Historische Vereniging
Steenderen.
Postgirorekening van de
NMS-bank is 43.45.500
m.v.v. Historische Vereniging
Steenderen.

Wij verzoeken U bij lidmaatschapopgave gelijktijdig de contributie over te maken, Uw betalingswijze is tevens de garantie dat U in het ledenbestand bent opgenomen.

Contributie 1995:

f 25,- voor individuele lid
f 35,- voor echtparen of
samenwonenden.

Foto 1 januari 1921 vanaf de molenbelt genomen

HOOG WATER IN BRONKHORST

Mijn informant is Hendrik Johan Evert Breukink -80 jaar- en hij spreekt over het hoge water. Mochten wij enkele jaren geleden het water tot de dijk! bij Het Hooge Huijs hebben zien staan en de veerbaas Wijers moest met de roeiboot -met buiten boord motor- naar de dijk varen... voorheen stond heel Bronkhorst en omgeving geregeld blank, tot zelfs waar nu de Aviko fabriek staat!

Deze foto is genomen op Nieuwjaarsdag 1921. De fotograaf staat met de rug tegen de molen. De boerderij van de "Breukinks" met nog de originele roedenvensters in de opkamer, jammer, dat deze bij een voorlaatste restauratie verdwenen zijn.

De weg ervoor was afgesloten en door de hoge waterstanden onbegaanbaar. Men kon de loopplank nemen en in de roeiboot stappen om naar Bronkhorst te worden geroeid, 't leek wel Giethoorn.

't water stond zelfs zo hoog, dat bij boer Vriezokolk, die in de boerderij woonde aan de Dr. A. Ariensstraat -enige jaren geleden gesloopt en op deze plaats staat nu het laboratorium van de Aviko- het water tot de vensterbank in de kamer stond, bijna een meter hoog en al het vee tot zelfs de kippen toe verhuisde naar hoger gelegen gebieden.

Voor de boerderij van nu Massink zien we drie prachtige leilinden en achter de stal aan de rechterzijde zien we nog een grote hooiberg staan. De Molenkolk staat zo hoog, dat we bijna natte voeten krijgen, als we op het erf staan. Achter de deeldeuren. Zandzakken voor de deuren?

Vroeger, we spreken rond de 1e Wereldoorlog was er een traditie, dat vele Bronkhorster boerderijen een ooievaarsnest hadden en deze hoeve had er een in de hoogste boom links op de foto. Het ruwe nest moest nog op de onderbouw vastgebonden worden. Het was altijd een eer, wie de eerste ooievaar uit Afrika terug had en... de Breukinks waren zelfs een keer winnaar, want op 28

februari had de uiver de retourvlucht succesvol afgelegd! Welk jaar...? ergens midden in de jaren twintig, mijn verteller was het kwijt. Rechts op de foto nog de eekschuur van de Breukinks.

'Eek', eikeschors, dat verkocht werd aan de leerlooierijen in Brabant, destijds een interessante bijverdienste in najaar- en winterperiode en voor de schuur nog een molensteen. Doch wie staan er nu op deze foto: (het linkse groepje)

vlnr Gerrit Vrendenberg, Jan Hulshof -zoon van Berend-, Aaltje Denkers de huishoudelijke hulp van de Breukinks, het meisje Marie Breukink en erachter Berend Hulshof sr., daarnaast Gerrit Hendrik Breukink (het rechtse groepje)

vlnr Maria Everdina Breukink Slijkhuis, de jonge knaap en mijn informant Hendrik Johan Evert Breukink, Arend Jan Breukink, ervoor met doberman Gerrit Jan Breukink en tot slot Evert Breukink.

Een foto in 1926 genomen zou nog meer water te zien hebben gegeven. Hendrik Breukink vertelde me, dat de postbodes een gigantische klus hadden om de post in deze natte tijden op tijd! in de brievenbussen te krijgen. Trouwens... brievenbussen? die waren er amper in Bronkhorst, de postbode kwam netjes achterom en kreeg -heel veel- koffie.

De post kwam destijds via Brummen en werd met de pont overgevoerd en als de pont door het hoge water niet mee in de vaart was met de roeiboot. Vervolgens in een volgende roeiboot naar Bronkhorst, waarHarmsen, -de grootvader van wijlen de timmerman- ze overpakte en in zijn sloep naar de molen roeide. Aldaar verder transport naar Steenderen. Dat was nog eens service!

Je ziet, wat zo'n mooie prent wel niet oproept, trouwens... wie heeft nog zo'n mooie plaat aan de muur - van de gang- hangen?

(Paul Kok)

KORTE BERICHTEN...

Steenderen werkt aan het behoud van zijn historie!

RESTAURATIES

Als je door Steenderen en zijn buitengebieden fietst, dan zie je her en der historisch-bouwkundige activiteiten. Kijk mee: Bennie Masselink en echtgenote wonen inmiddels in de gerestaureerde keuterboerderij op de 'bult' aan de Ariensstraat hk Dolfingweg. Het ziet er allemaal prachtig uit en familie gefeliciteerd met jullie nieuwe oude onderkomen. Een uniek boerderijtje is voor onze omgeving behouden en een aanwinst voor de omgeving! De fam. Vis is hard aan de arbeid en wel een stukje verder aan de Ariensstraat -t.o. Covikseweg- Een boerderijtje op een terp is behouden gebleven. Alleen... het kozijn aan de straatzijde is een discussie waard, niettemin proficiat en de familie Vis wensen wij veel historisch woongenot. Binnenkort gaat er gerestaureerd worden aan de Molenkolkweg en wel de boerderij van wijlen de fam. Smeenk.

Dit straatje is een juweeltje van Steenderens historie en als deze boerderij er weer in oude luister bij staat, waan je je op de Molenkolkweg in "Haagsche Schooltijden". De enige dissonant is het asfalt! Nu heeft ons gemeentebestuur nog wat oud straatwerk in de opslag. Wie weet in de twintigste eeuw denken we... asfalt eruit en straatwerk erin? Het "brandgat" van Bronkhorst zit weer onder de pannen en eindelijk verschijnen er weer twee gerestaureerde woningen aan de Kasteelweg te Bronkhorst, een nieuw 'monumentje' met zelfs staal in het dak...

WATERPUT NU HISTORISCH VERANTWOORD GECOMpleteERD

De familie Boschloo completeert binnenkort zijn historische waterput, waar wij reeds over spraken in een vorige uitgave van onze Zwerfsteen. Uw bestuur wist de hand te leggen op een echte zgn. haalboom van Acacia en deze komt naast de put en dan spreken wij toch van een zgn. 'putboom' van een meter of zeven lengte! Acacia overwint een mensenleven en volgende generaties kunnen nog genieten van hoe een waterput met haalboom behoort te zijn.

LINDENSTORY

De vier lindes, welke nog het bouwterrein van ROWI te Baak sieren worden verplaatst en komen -na te zijn voorbehandeld te staan bij Huize "Landlust" te Steenderen. De bomen zijn nu precies 65 jaar oud en hebben het verdiend een volgend huis te dienen.

RIJKSDIENST VOOR DE MONUMENTENZORG

Het bestuur en de redactie zijn bijzonder vereerd, dat onze RijksDienst voor de MonumentenZorg, kortweg RDMZ te Zeist gemeend heeft een abonnement op ons verenigingsblad te willen nemen, welnu... we doen dit met zgn. gesloten beurzen, want in de toekomst zullen we zeker wel eens in het fotoarchief van de Rijksdienst willen duiken voor een oude opname.

Wist U trouwens, dat de Provinciale Bibliotheek te Arnhem ook een abonnement op ons verenigingsblad heeft? We krijgen nog wel eens aanvragen voor de oude nummers van de Zwerfsteen, doch op is op en we moeten verwijzen naar het kopieerapparaat.

SCHOOL TE BAAK

Er zijn vergevorderde plannen door Bouwbedrijf Peelen BV te Wichmond om in het vm. RK-schoolgebouw te Baak niet vijf maar een zestal wooneenheden te bouwen. De burgerij heeft plannen mogen inkijken

o.a. gedurende de Steenderense Ondernemers beurs te Baak. Reeds enkelen zijn geïnteresseerd cq hebben gekocht. We hopen van harte, dat ons gemeentebestuur wat coulant wil zijn met de zgn. economische toewijzing en dat kopers van verre snel in de Baakse- en Steenderense samenleving willen en kunnen integreren. Nadere informatie over het bouwplan: makelaardij Steenhuis te Zutphen tel. 05750-14124

ANTIËK EN MEUBILAIR UIT GROOTMOEDERS TIJD

Joop Sangers heeft prachtige geloofd grenen en ook eiken meubelen/antiëk uit de tijd van tussen de beide oorlogen. Kom gerust eens op een zaterdag of zondag kijken en wel a.d. Bronkhorsterweg 40 (zandpad in) te Steenderen

UW BESTUUR

vergaderde ten huize van de voorzitter en wel om een nieuw programma voor het komende seizoen voor te bereiden.

Je zou het niet geloven, maar we worden met enige regelmaat benaderd door uitgevers, die een mooi historisch werk over de gemeente Steenderen op de -lokalemarkt willen brengen.

Let wel... wij zouden het dan moeten schrijven en dat is een monsterklus, waar een vutter of gepensioneerde met schrijverstalent een redelijke dagtaak aan kan hebben.

We houden voorlopig de boot af, maar we hebben een idee:

Uitgeverij Bosch en Keuning te Baarn heeft een ruime tien jaar geleden enige boeken op de markt gebracht met korte verhalen en prachtige foto's van o.a. markante Veluwanaren.

Titels: "Mien, d'r is volk op de deel" en "Kom erin, de koffie staat bruun"

Wij willen graag in 1996 een dergelijk luchtig boekwerk van Steenderens "edelsteentjes" op onze markt brengen, t.g.v. het tiende eeuwfeest van... onze regio. Houden de uitgave dan ook maar in eigen -verenigingshand! Heeft U gedachten op dit gebied of foto's, een verhaal... neem dan contact op met onze sekretaris.

Komen wij bij het tiende eeuwfeest van Olburgen/Rha en Steenderen in 1996, dan moet er natuurlijk wat georganiseerd worden en Uw bestuur is van mening, dat er een comite in bijv. stichtingvorm opgericht moet worden om deze feestelijkheden te organiseren en te begeleiden.

Het gemeentebestuur zou het voortouw moeten gaan nemen en van alle verenigingen zal er een afgevaardigde in dit comite moeten worden geplaatst. Echt... van die goede regelaars, ze zijn te vinden in diverse sportverenigingen, de div. kermiscommissies etc. Ook een van ons, doch wij alleen organiseren?

Dat lijkt ons een te grote opgave. Samen sterk!

Gedachten: uiteraard de uitgave van ONS boekwerk, een of twee feestweken en leden... laat Uw gedachten eens gaan en kom ermee voor de dag, want een dik jaar en het is 1996!

1945 - 1995. Voor je het weet, staat vijftig jaar bevrijding voor de deur en wij willen volgend jaar een speciale editie van onze Zwerfsteen uitbrengen en wel in het voorjaar. Bestuur en redactie komen graag in contact met leden of niet leden, die voor dit jubileumblad interessant materiaal hebben.

Schroom niet... en laat anderen meegenieten met het feest van vijftig jaar gelee.

Pakweg mei 1995 staat er weer een "Historische fietstocht van de HVS" op het programma in de sfeer als 1994. Definitieve datum wordt nog bekend gemaakt.

*luchtfoto van Bronkhorst
waarschijnlijk 1920 of 1921*

LUCHTFOTO VAN BRONKHORST IN 1920 of 1921

Deze unieke foto is waarschijnlijk gemaakt om de hoge waterstand van de IJssel rond Bronkhorst te laten zien en genomen vanaf een ruime 100m hoogte.

Het vliegtuig kwam op een ochtend over de Bronkhorster molen aanvliegen en aan de peppels rechtsonder kunnen we zien, dat er een redelijke wind vanuit de westelijke hoek was.

Kijk eens mee en zie de verschillen in pakweg een ruime zeventig jaar:

Stond er vroeger meer 'hout' rond Bronkhorst? / 't Hof is nog zo leeg/de hoeve van Pennekamp aan de Onderstraat stond er nog, zo ook twee boerderijen aan het eind van de Boterstraat/ en aan de andere kant van de Boterstraat tussen nrs. 5 en 7 heeft nog een boerderij gestaan/een markante hooiberg-wagenberging van Het Hooge Huijs aan het einde van de Uilenhoek links/naast en tegenover de vishandel Wiggerink stond nog prachtige bebouwing/zo her en der een hooiberg of steltenberg en nog een boomgaard/niet te vergeten meerdere 'spiekers' opslagruimte voor de oogst bijv.

koren/ziet de verkaveling met mooie houtwallen... Geef je eigen ogen de kost.

De vraag blijft... Wie maakte deze foto en met welk "vliegend tuig" zou deze foto gemaakt zijn?

EVENEMENTEN- KALENDER 1994 - 1995

Diverse telefoontjes richting bestuur en onze sPaR-man, want Ab Aalderink werd letterlijk bestookt met vragen in deze richting. Noteer in de agenda of op de kalender...

maandagavond 21 november 1994

**HET ANKER te Steenderen, aanvang 20.00 uur
"KASTELEN VOOR U BINNENSTE BUITEN"**

Ons lid en DE kasteeldeskundige van de Achterhoek Jan Harenberg zal voor zijn medeleden een avondvullend programma over de -voormalige- kastelen in onze directe omgeving en wel we nemen een cirkel van pakweg 10 tot 15km rond het v.m. slot Bronkhorst.

Wat is een kasteel?/Wat was de functie?/Wie woonden er? en... om maar "Prive" te blijven, zijn er nog wetenswaardigheden of zelfs schandaaltjes te vertellen over de bewoners n.a.v. de vele dia's welke Jan ons die avond toont? Welzeker...! De koffie staat klaar vanaf kwart voor acht en poets je bril vast op, want Jan Harenberg laat unieke diabeelden zien.

zaterdagochtend in december 94 of januari 95

**ERGENS IN EEN HOOGSTAMBOOMGAARD
"ONDERHOUD VAN UW -OUDE- HOOGSTAM-
FRUITBOOM"**

Dhr Horstink sr. zal geïnteresseerden instructie geven van "Hoe en Wat" omgaan met oude fruitbomen. We hebben nog enige hoogstamboomgaardjes in onze dorpen, doch hoe moeten we met deze bomen omgaan. Ze zijn vaak verwilderd met zgn. waterloten en de kruijen worden te zwaar. Een zware storm en weer zijn er enige bomen geveld... We beginnen de ochtend met enige theorie over oude appel- en peerrassen onder het genot van een kopje koffie en aansluitend de boomgaard in. Hoe snoei je goed en hoe snoei je fout?/ Welke takken laten we staan en welke niet?/Hoe behandelen we de snoeiwonden van een boom?

Geïnteresseerden kunnen zich opgeven bij de sekretaris of voorzitter en wel tot eind november. Zo'n unieke kans mag je niet missen, geef je oude fruitboom een nieuwe kans!

maandagavond 16 januari 1995

**"BRONKHORST ZOALS HET WAS.. EN NU IS"
Het Anker te Steenderen, aanvang 20.00 uur**

Onze Bronkhorstkenner bij uitstek Mevrouw Verdi van Leuvensteijn-Breukink was vorig jaar gezien haar gezondheid niet in staat deze dialezing te houden. Gelukkig kwam een positieve ommekeer en we willen haar en U verwelkomen in Het Anker hartje winter na de drukte van kerst en oud en nieuw.

Stoelen bijslepen! want onze v.m. Bronkhorster waardin trekt weer volle zalen. Ze neemt weer enige dialaden mee met beelden uit de jaren vijftig en zestig en in het Bronkhorster 'dialekt', kortom... recht uit het hart commentaar van de tijden van weleer.

Aan het eind van de avond zullen Jan Wolters en Geert Jansen een stukje Bronkhorst van de negentiger jaren laten zien, tenslotte tikt de klok door, terwijl de liefhebber deze weleens stil wil zetten. Kortom... een avondje Bronkhorst bekeken door diverse "lenzen". Kwart voor acht staat de koffie of warme chocolade klaar? en... weest op tijd, want anders heb je een staanplaats!

maandagavond 20 februari 1995

**ALGEMENE LEDENVERGADERING VAN DE
HVS**

Het Anker te Steenderen, aanvang 20.00 uur

Het ligt in de bedoeling de ALV te houden van 20.00 uur tot 21.00 uur, aansluitend een pauze en het bestuur is nog bezig een gastspreker uit te nodigen voor een gezellige programmavulling voor de 2e helft van de avond. (programma informatie in de volgende Zwerfsteen)

aanvang mei 1995

**2e HISTORISCHE FIETSTOCHT DOOR DE
GEMEENTE STEENDEREN**

en regio...

de definitieve datum wordt nog bekend gemaakt en zonschijn meebrengen aub. Doch... voorjaar 1995 gaan we weer een extra editie van onze Zwerfsteen bijeen fietsen, idem als vorig jaar met meer dan tachtig inschrijvingen. (programma informatie volgt in de volgende Zwerfsteen, jan/febr 95)

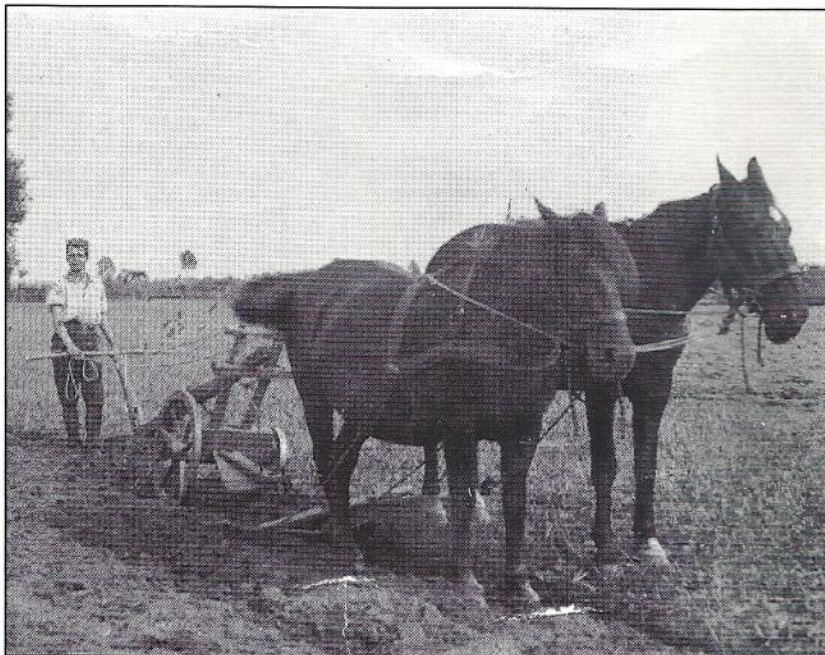
TWEE PK VOOR DE PLOEG

De oogst is binnen en Gerrit Breukink, geboren 16-1-1908 en overleden 3-1-1965, een jongeman van 17 jaren laat zich vereeuwigen op de gevoelige plaat. Even rust voor de paarden.

Wie maakte nu deze foto? Welnu Dhr. Dunzelman uit Den Haag, die destijds met het schoolhoofd van De Akker in de vakantietijd van huis ruilde. De een naar de stad en de ander naar het platteland. Is het nog steeds zo...

Het is augustus 1925 en het was enige dagen voor of na de zware wervelstormramp te Borculo, die vele slachtoffers maakte.

Gerrit Breukink met 2 paarden voor de ploeg

7 MEI 1994, ONZE EER- STE 'HISTORISCHE' FIETSTOCHT

Het zou een mooie zaterdag worden, na een dag van continu neerslag, kortom groeizaam weer! De zonnestralen waren mager, maar een ideale fietsdag met in de middag toch bijna 20 graden.

Tegen tienën loopt het vol in Het Anker en Johan Eppink en echtgenote zijn druk met de koffie en limonade voor de kinderen. Ook de jongere generatie erbij betrekken!

De inschrijvers -Jan Wolters, Theo Jansen en Paul Kok- zijn druk en ieder groepje krijgt een stofmap mee met de te fietsen route, een tijdschema met de nodige pauzes om e.e.a. eens rustig te bekijken en reeds twee beschrijvingen van monumenten in de gemeente. Bij de start reeds wat leesbaars en de rest zou men onderweg aangereikt krijgen.

Tien over tien, de eerste groep mag vertrekken en volgens mij leek het wel een sfeer als bij zo'n rommelmarkt wanneer de 'poort' opengaat en koopjesjagers naar binnen stormen. Wat een haast hadden sommigen... of heet dat gezonde nieuwsgierigheid?

Langs de Kerkhofweg, een leuk pandje met tuintje in de sfeer van de beginjaren van deze eeuw, langs Muldershof, waar dochter Bijenhof een eerste deel van de extra 'buiteneditie' van de Zwerfsteen aan zou reiken. Allemaal luchtige beschrijvingen van historisch interessante plekjes, gericht op een brede 'markt'.

Bij de familie Scheiffers van het Meestershuis aan, de vlag hing in top en zelfs heel attent een bonbon van de bewoners en weer verder naar Onze molen.

een eerste pauze van 20 minuten. De molenaars Heinen en Koopmans leggen onze leden uit hoe dit mechaniek van paardekrachten op wind werkt. Het 'Ten Have remsysteem' om de molen bij meer wind in toom te houden, was destijds en is nog steeds een veilige technische aanvulling. We krijgen een beschrijving voor onze map.

Weer verder langs de hoeve van veehandelaar Massink en echtgenote met een pachtig boeren voortuintje. Het stond er allemaal prachtig bij en nog net niet in de bloei. De Massinks zelf werden ook meteen lid van onze vereniging en hun hoeve staat in deze Zwerfsteen verder beschreven.

Trouwens Jo Breukink van de Wehmestraat vond het prachtig, dat zij haar geboortehuis nog eens een keertje kon bekijken. Zij straalde...

Maar de klok tikt verder en op de fiets -en auto voor de senioren- naar Bronkhorst want de familie Brinkhorst stond ons op te wachten. Zij bewonen sinds kort de boerderij, waar eens Ome Hein Knaake en echtgenote woonden. De deel of beter gezegd het deeltje werd een kleine expositieruimte en de zolder het atelier van kunst- en schilder Frans Brinkhorst. Een huisje om te zoenen, niet al die aanplaksel van commerciële aard op de gevel, gewoon de deur openzetten en... kom binnen!

Oh -even tussendoor- dat reisverslag van "Toerist in eigen gemeente" in de Achtste Steen van mei j.l. heeft velen ontroerd, het was een schot in de roos! Waren alle huisjes aldaar maar als dat van de Brinkhorsten. De eenvoud spreekt positief.

En passant de nieuwe oude stal van Albert Meutstege bezocht, het staat er allemaal weer prachtig bij, een lust voor het oog.

Toch weer op de fiets en de ene groep loopt voor op het schema en de andere groep komt minuten te kort. Via de Molenkolkweg naar Tinus Luimes, die een demonstratie geeft hoe hij met zijn drie zware Belsen hout uit de bossen sleept. Als je Tinus ziet staan vertellen, zie je dat die man geniet van zijn oude beroep. Hij werkt met echte PK's en wist U trouwens ook, dat hij karretochten voor gezinnen in de weekeinden en op afspraak maakt? Bel hem gerust voor een familiefeestje tot 16 personen achter de 'kont van het peerd' Heerlijk geluid, het geratel van die oude houten karrewielen...

We moeten weer verder en op de fiets volgen wij de 'route patat' naar de Aalderinks op de Covik. Dank U wel mevrouw Aalderink voor de uitleg van Uw prachtige hoeve, voor mij mag die op de Rijksmonumentenlijst staan en dat deze parel van het landschap er nooit is opgekomen is ietwat blunderend voor de Heren van de Monumentenzorg!

Langs de torenruïne van de Kapel bij de Hof te Baak en Dhr. Mije legt ons uit wat er al nog zo is en zijn toekomstplannen zijn heel positief. Deze toren -thans opslagplaats voor vele restmaterialen- moet nodig een dakachtige constructie krijgen om blijvend voor het nageslacht te worden geconserveerd, want bij elke storm vallen er zware kloostermoppen naar beneden. Hoe hoog was de toren in de 14 eeuw? Nu kunnen we deze meten en doen we er niets aan, dan is ie over een eeuw vele meters lager... Samen een keer aan de slag?

Verder langs de hoeve 'Boelensgoed' waar eens de beul van Zutphen woonde, die man heeft toch ook zijn werk gedaan? Hij zal toch zeker boer van zijn hoofdberoep geweest zijn, want de criminaliteitscijfers waren in de 17e eeuw ietwat veel lager dan in de huidige eeuw. Weer een extra beschrijving mee en foutje in de tekst... de knotlinde was een knotkastanje!

Bij Herfkens hadden de 80 fietsers een lunchpauze en konden kiezen uit diverse soepen en gerechten. Er was goed gefietst en buitenlucht doet de maag verlangen! Half twee -nog voor op schema- stonden de fietsers al voor Huize Baak en werden hartelijk ontvangen door beheerder Theo Jansen, naamgenoot van onze secretaris. Hij genoot van de rondleidingen, welke hij mocht geven in dit prachtige monument, het laatste kasteel dat we nog hebben binnen onze gemeentegrenzen. Thans is er het Mariapolicentrum gevestigd en er worden vele malen per jaar voor meer dan 500 personen! conferentie- en bezinningsweekeinden georganiseerd.

Wat is dat Huize Baak groot! Slaapruimte tot voor 250 personen! en ik verdwaalde bijna in dit prachtige monument van weleer. Ieder jaar wordt er veel onderhoud gedaan en dit jaar is het dak aan de beurt m.n. ook de prachtige dakkapellen uit de 18e eeuw. Zelf ben ik dan zo nieuwsgierig, wat zou het verleden ons onder die stucwerklaag kunnen vertellen?

Dank je wel Theo, je was een prima kasteel-gast-heer.

Beschrijving mee en weer op de fiets langs de Bakermark, een lange sleep op weg naar de Covik. Gast bij de Boschloo's, die onze leden en belangstellenden lieten genieten van een prachtige restauratie van een monumentale put. De complimenten van velen, ook aan Dhr. v.d. Toorn, de aannemer zElf had de troffel in de handen bij deze restauratie, weer eens iets anders als de organisatie van vele bouwwerken.

De laatste etappe en wel naar de hoeve Visschershoff -stede, waar de fietsers werden opgewacht met een versnapering, door Albert Aalderink van de SPAR aangeboden. Een blik op een hoeve van weleer, die recentelijk werd verrijkt met een veldschuur en vijfjarige hooiberg. De fietsers met inmiddels een ruime 16 km

in de benen en vijf uur op de klok genoten van de rust zo uitkijkend op een der laatste hoogstamboomgaarden van onze gemeente aan de Paardestraat. Hoe lang nog..?

Met een volle stofmap met wetenswaardigheden op de fiets weer naar huis, een extra 'editie' van de Zwerfsteen bijeengefietst en zelfs 80-plussers, geboren en getogen in de gemeente Steenderen zijn voor het eerst van hun leven in het kasteel Huize Baak geweest!

Een tocht met verrassingen, genieten van wat we nog aan cultureel erfgoed hebben. Zullen we er een traditie van maken..?

Dank aan onze gastdames en heren langs de route, zo ook onze rijdende begeleiders Jan Wolters en Theo Jansen. Er was gelukkig geen bandepakwerk onderweg nodig.

Mei 1995 weer met zijn tachtigen op de fiets als historisch genietter in eigen gemeente? Het is aan U...

DE LOTERIJCLUB HAD SUCCES!

Deze foto is van omstreeks 1926. In Bronkhorst was in die jaren een zgn. 'loterijclubje'. Dit is de bijnaam van een recreatieve kaartclub, welke wekelijks een kaartavond had.

De leden gingen naar de jaarlijkse veemarkt in november op het marktplein te Steenderen. Zeg maar in het straatje tussen Cafe Heezen en Het Anker.

En... hadden succes in een loterij, die georganiseerd werd om boeren vooral te manen met vee naar deze jaarlijkse markt te komen.

Men kon er dus ook beter van worden en deze stimulans werd graag gebruikt om met levende have naar Steenderen te trekken.

Deze afgebeelde heren kwamen waarschijnlijk met meer vee thuis, dan ze vertrokken waren, zo mogelijk een vollere 'knip' en dat werd door fotograaf Brouwer voor het nageslacht vereeuwigd.

De foto werd genomen voor de deeldeuren van Boogman, -thans Nieuwenhuis- de eerste boerderij op 't Hof links/hk Onderstraat.

vlnr Hendrik Gordinou de Gouberville -ook wel Henne van de Bakker-, tegen de deur staande Hein Boogman -de bakker-, voor de koe met stok in de hand Jan Meutstege -de boswachter-, rechts van de koe Arend Jan Breukink -molenaar-, hiernaast Jan Harmsen -schoenmaker-, met de rechtse koe aan de hand Ad Donderwinkel

Trotse winnaars van een tweetal koeien en hoe ze met zijn zessen deelden is ons niet bekend geworden. Mogelijk eerst laten kalveren en het werd 'rente op rente' voor de heren met het gouden lot...

"loterijclub"

UIT HET "MAMORY BOEK" VAN EGBERT WIJERS JZN.

Egbert Wijers was Bouwman in den Grooten Emmer onder Steenderen en leefde van 1798 tot 1869.

Zijn "Mamory Boek" is waarschijnlijk een van de meest waardevolle en geschiedkundige documenten voor onze omgeving! Een paar artikelen...

(letterlijk overgenomen van zijn handschriftl. dus ook de schrijffouten)

In jaar 1815

In de Maand van Junij Zijde op Een Weide genaamd Het Winkel onder de Bouwplaats 't Huis de weerde in De Emmer Toebehoorde aan Arent Vleemingh twee vette koeien Die door Een Dolle Hond Gebeten waren Getaast Een Doodgeschoten De Negen dien alle Doodgeschoten of afgemaak en in Cati Gat in de Grond Begraven de waarde was 16 Gulden stuk.

Jaaren 1832

In voorJaar staat ons Koorn Schoon. Maar op Zaterdag den 14 Julij Door Een Fellen HagelSlag Geheel en al Verwoest. Een Menighe van Koorn, zoo ongedost aan 't vee gevoerd ons Zomerkoorn was Geheel verpletterd ons Boom en Hofvrugten, waren Geheel en al verwoest, ons Vee in Weiland kwam Het Bloed uit hun huid. De voogels des Hemels Hagelende dood! 't ongedierte op de velden waren verplettert En vond men dood op de Grond liggen. 't Hooi dat er Stond, waaide in de lugt Door een Fellen orkaan. De dakken op de Huizen Hagelende Stukkend. Ja 't was een heele verwoesting.

Ik heb in die twee Jaren zesentwintig Stuks vee verloren aan Gelligheid En andere ongemakken. Waarvan acht melkoene En achttien stuks Jongvee.

1834 is een vruchtbaar zomer gepasseerd met graan hooi en gras in overvloed. Maar in de Maand october zoo droog en verdort ons weiland dat men niet meer te eten had voor ons vee. 't water voor vee om te drinken was men niet in staat om uit de kolken te kunnen behouden. Men was genoodzaek om ons vee aan de Lopende rivieren te laten Gaan drinken.

In begin van october Reede men met wagens En karren aan 't Dierensche veer door den IJssel heenen (Red. in 1947 was dat ook mogelijk)

10 dec 1857 is Te Zeis Een vrouw overleden in den ouderdom van 130 Jaaren En 7 Maanden.

1 januari 1859 telde men in Steenderen 95 geboorten 88 overleden 34 huwelijken 3368 zielen.

In Den Zoomer van Jaar 1860 zijn in onze Steeden te zien Geweest twee zeldzame Dwergen Broeder En Zuster. Een van 16 en een van 14 Jaren oud. De Broeder Lang 75 Nederlands Duimen weegt 14 Nederlans ponden (als teken weergegeven) De Zuster Lang 56 Nederlans Duimen weegt 7 N. ponden. van Chineschie ouders afkomstig.

De Geldersche Maatschappij van den Landbouw isverdeeld uit 34 Afdeling

Afdeling Nijmegen teld	172	Leeden
" Maas en Waal	83	"
" Tiel	196	"
" Cuilenborg	45	"
" Nederbetu	100	"
" Overbetu	149	"
" Lijmers	72	"
" Oudenijssel	120	"
" Zutphen	210	"
" IJsseloever	160	"
" Arnhem	168	"
" Nederveluwe	125	"
" Overveluwe	129	"
" Bomelwaard	56	"

Te Zaamen 1774 Leeden

Den tentoonstelling te Hamburg den 6 Julij 1863 waarin ingezonden 524 Paarden 965 Stuks vee 1766 Stuks Schapen 293 varkens 328 Stuks PlumGedierten 2941 Landbouwwerktuigen En 786 Produken in verschilden Sooten van den Akkerbouw.

In de Keizerlijke Stoeterijen te Bohemen is tans Een Beroemden Enschen Hens (Engelse hengst) Die 't Rijk 105.000 Franken of 52.500 Guldens heeft Gekost. Nog een die 12500 Guldens heeft Gekost Nog Een die 12500 Guldens Een Een die 11250 Guldens heeft Gekost.

De Keizer van Frankrijk heeft alleen voor zijn Gebruik 500 Kouts en Rijpaarden. In de Stad van Parijs alle Jaar 3000 Paarden aangekocht allen ten Gebruike voor de Stad.

In Frankrijk worde Jaarlijks 200.000 pond vrouwenhaar verkocht de Gewoone Prijs is 15 cent de 5 ons.

Iets over de Konijneteelt.

In Groningen neemt de Konijnenteelt aanmerkelijk toe. In Jaar 1856 Zij in de Provincie Stuks Geslacht tien Duizend. En in 1857 Ruim Dertig Duizend Stuks. In Oost En West Vlaanderen in't Konirijk Belgie Elke week 50.000 Konijnen En per Jaar 2.600.000 Stuks aan Engeland Gelverd. Alleen uit de stad Eeglo 78.000 Stuks Gelverd.

't Berijden van Konijnenvellen alleen in de Stad van Gent verschaft aan 1000 Persoonen hun Brood die Bereids vellen worden in Frankrijk en in Rusland verkocht En dan naar Amerika verzonden.

In de stad Weenen in oostenrijk wordt twee Derde konijnenvlees En Een Derde Rundvlees Gebruik.

In de Stad van Zutphen is ook een Konijnen Fokkerij aan Geleg Maar 't heeft Geen Goeden Uits Slag vereist.

Wie weet later meer uit het "Mamory Boek" van Egbert Wijers Jzn.

Te denken, dat hij dit veelal schreef bij een kaars- of olielampje en met een ganzeveer. Een tijd van 'mond op mond' vertellingen in de trand van hoort en zegt het voort...

En... zo kon iemand in de leeftijd van "130 jaaren" overlijden

WAT MIJN GROOT- VADER VERTELDE...

Een verhaal van Henne Scholten en opgetekend door A. Aalderink in mei 1994

Volgens oud Achterhoeks gebruik ga je via de deeluur naar binnen om het Henne te praten over de gewone man, in zijn alledaagse doen, specifiek de Bronkhorstenaar uit de tijd van rond 1900.

Kalkwit en Parafinelak

Het kleine boerderijtje van de Scholtens ligt op een terp voor het hoge water, toen de dijk er nog niet was. De aanblik van de bebouwing lijkt op een bouwstijl rond 1850, maar moet veel ouder zijn. De deel is origineel gebleven, met varkenshok en koestal.

Alles is gebleven zoals ik dit ken uit mijn kinderjaren, kalkwit en parafinelak en hout dat goed onderhouden is. Kortom een boerderijtje, dat echt is, zowel van binnen als van buiten!

Dat is ook Bronkhorst op zijn best, zoals het was voor de restauratie.

Drie Henne's

Henne moet na de middagslaap even op gang komen, maar eenmaal aan de praat komt er een prachtig verhaal over de lippen van de kleine boer, dagloner en werkmans over de Bronkhorstenaar, zoals die er voor de oorlog leefde.

In zijn jeugd waren er drie Henne's... Henne van Dina (Harmsen van 't Hof), Henne van Hanne (Henne Lenderink, de stratenmaker) en Scholten (Henne Scholten). Cor van Bet en Cor van Marie, respectievelijk Cor Bosman en Cor Viegen. Riek van Jans en Riek van Hentjen was in gebruik om de dochter van Meutstege cafe en Meutstege jachttopziener uit elkaar te houden.

Deze aanduiding is net weer even anders dan ik in Toldijk gewend ben. Daar praten we van Ap van de Mulder (Ap Aalderink), Jan van Bloemendaal (Jan Jansen) of Gad van Til (Gerrit Memelink). Bronkhorst duidde de inwoners vaak aan met de moedersnaam, in mijn buurt dus met de naam van de boerderij of het beroep van de ouder of voorouder.

Import

De Meutstege familie in Bronkhorst komt van oorsprong uit de buurt van Lochem. De voorvaders waren aangesteld als jachttopziener van het kasteel. Ze kwamen er ongeveer honderd jaar geleden. Een Bronkhorstenaar, die de voorkeur had jachttopziener te worden, was niet voldoende geschoold in lezen en schrijven en miste zodoende de boot.

Bronkhorst heeft door de eeuwen heen altijd veel import gehad. Generaties, die honderden jaren daar gewoond hebben zijn er niet te vinden. Het komt waarschijnlijk omdat de kansen voor de kleine man er erg beperkt waren.

Het pachtplaatsje en de uitbreidingsmogelijkheden evenals ruimte voor nieuwe ambachten waren te beperkt. De inkomens moesten veelal elders worden gezocht.

De steenfabriek in Bronkhorst boden een aantal werk, maar velen zullen de voorkeur hebben gehad om in de buitenlucht bij de boeren te werken.

De laatste steenfabriek stond dichtbij de loswal aan het Veer en Henne weet zich de restanten nog te herinneren. Daarvoor stond er een op de "Bult" van Pennekamp, nu een gat, dat ontstaan is door de dijk-aanleg in 1950. Op de koppel voor het Veer heeft er ook nog een gestaan.

In het verleden gingen de Grote- en de Kleine Schutterij daar vogelschieten tijdens de Bronkhorsterkermis. "Eier-tuulen" (rollen) heeft Henne ook nog gedaan met Pasen op de Paosweide, op de Bult van Pennekamp. Later deden ze dit nog enkele jaren vanaf de Molenbult van de Bronkhorstermolen.

De Scholtens kwamen in Bronkhorst, doordat de Hummelo'er jongeling met succes vrijage had met een dochter van Vogelaar zo omstreeks 1851-1852. Scholten woonde aanvankelijk aan de Onderstraat (nu nr. 8A) en ongeveer dertig jaar later komen de Scholtens op de plek, waar Henne nu nog steeds woont. Vogelaar woonde op het huis aan de Kasteelweg, waar nu Konijnenberg woont.

Fransen en Kozakken

Vogelaar had de tocht naar Rusland meegemaakt in de tijd van Napoleon. In die tijd woonde hij in de Bakerwaard (nu Takke op de "Halve Sandakker"). Tijdens de bevrijding van de Fransen door de Kozakken lag moeder Vogelaar in de bedstee, ze had net een geboorte achter de rug.

De kozakken kwamen daar binnen en begonnen het open haardvuur op te stoken totdat de vlammen een beangstigende omvang aannamen. De kraamvrouw smeekte hen op te houden, het huis zou afbranden. In gebroken Duits gaven ze te kennen, dat ze daarvoor zouden oppassen.

Ze hadden een stuk vlees gekregen, dat nog rauw was en dit moest gebraden worden aan de speerpunt in het vuur en nadat het was aangebraden begonnen ze er gretig van te eten en boden de kraamvrouw ook een stuk aan. Deze weigerde, want het bloed droop er nog uit. Toen ze het vlees verorberd hadden gingen ze naar de Bonte Koe, waar nog enkele Fransen zaten, die ze nog moesten pakken.

Men zegt... dat ze de Fransen het hoofd hebben gespleten met de sabel.

Grasmaaien in Holland

Grootvader Scholten heeft nog op de laatste steenfabriek bij de loswal gewerkt. De middagpot werd dan in een pan met een doek erom gebracht door de vrouw of de kinderen. Er werd gewerkt van 's morgens vroeg tot 's avonds laat en tussen de middag naar huis hoorde er niet bij.

Later ging hij met een koppeltje mannen uit Bronkhorst naar de grote boeren in Holland om gras te maaien. Om drie uur in de nacht ging men weg uit Bronkhorst en na twee uur gaans waren ze dan in Zutphen. Van daaruit gingen ze dan met de boot naar Deventer, waar ze overstapten op een grotere boot naar Kampen en vervolgens voer deze over de toenmalige Zuiderzee naar Amsterdam.

De nacht werd een volkslogement doorgebracht. Hier kochten ze wat drinken om het brood van huis mee weg te spoelen. De andere morgen was het verzamelen op de Prins Hendrikkade.

Hier werd men ingescheept om via het Noord-Hollandskanaal naar Den Helder te worden gebracht. Daar in de buurt hadden ze een vaste boer, waar ze enkele weken gingen grasmaaien en dit werd goed betaald.

Daarna gingen ze terug naar huis om het land te verzorgen en de eigen rogge te maaien. Na het eigen land in orde te hebben gingen ze met zijn drietjes en een jongen als binder naar Duitsland om bij een vaste boer rogge te maaien.

Tegen kermistijd waren ze weer terug in Bronkhorst en hadden dan ca. f. 200,- schoon over gehouden. De pacht en de overige schulden konden weer worden betaald.

Vissers en schippers

Zoetwatervissers heeft men ook gekend. Carel de Visser is nog in herinnering. Hij heette officieel Carel Wijde. Viswater had hij gepacht van de Gelderse Toren tot aan Aalderkamp in Cortenoever, ongeveer tegenover het "Ganzenei" (voorvaderen van Wiegman uit Baak). Het vissen ging soms met een zegen, dit is een sleepnet dat aan de wal werd vastgehouden. Met de boot werd dan het tientallen meters lange net rond getrokken en de vis hierin gevangen.

Vingen ze een zalm, dan kregen de hulpen, waaronder ook Opa Scholten een gulden extra van Carel. Een gulden was toentertijd een dagloon! In die tijd beurde een daghuurder 15 stuiver per dag en tijdens het maaien in Holland hadden ze drie gulden per dag. De reis was dus de moeite waard.

Vingen ze een steur, dan beurden ze ook extra en als in vroeger tijd een reiger aan de waterkant stond, dan zei men in Bronkhorst: "Daar staat Carel de Visser ook." Gerrit Wolff was de laatste IJsselvisser. Bij ouderen beter bekend als "Gerrit de Gehaaide". Hij woonde in het kleine huisje tegenover 't Hooge Huijs. Door de toenemende scheepvaart en daarmee de achteruitgang van de visstand voorzag hij later in zijn levensonderhoud door stoelen te matten en uurwerken te repareren voor een klokkenmaker uit Brummen.

Trouwens... na de Napoleontische tijd waren er in Bronkhorst ongeveer 600 bewoners en in het jaar 1898 nog 340 en nu halen we nog ongeveer de helft.

Ook detailhandel en nijverheid

De laatste schipper van Bronkhorst was Ter Wee en zijn weduwe en twee zonen wonen Anno 1994 nog in de Boterstraat.

Voordien kenden we nog Harmsen, de grootvader van Harmsen de timmerman en Lenderink, de vader van de voormalige koster.

Het 'Armenhuis' op 't Hof is verdwenen, dankzij de sociale voorzieningen van deze tijd.

Maar ook de nijverheid en detailhandel, waar men van

leefde en voor werkte als gemeenschap is teniet en de toeristenindustrie is hiervoor in de plaats gekomen.

Voor de restauratie begon en zeker rond 1900 was er een groot aanbod van detailhandel en nijverheid: kleermakers, schoenmakers, bakker en kruidenier, smederij enz. Alle voorzieningen waren aanwezig. Naast de detailhandel en nijverheid had men natuurlijk ook wat boerderijen om zichzelf van de meest elementaire behoeften te voorzien.

Zelfs een kleine fabriek, waar negen mensen werk vonden stond in Bronkhorst, deze heette Korpershoek en maakte onderdelen voor fietsen, maar men verhuisde later naar elders. De fabriek stond, waar later bakker Boogman zich zou vestigen (nu kinderklleding).

De laatste smederij van Bronkhorst stond waar nu de vrouw van Harmsen, de timmerman woont.

Smit Garretsen heeft lang in Bronkhorst gezeten. In 1708 komen ze al voor, tot ca. 1918-1919 was daar activiteit. De laatste vrouwelijke telg uit dit geslacht woonde in Vorden en is in Steenderen begraven. Toen de lijkwagen voorbij het huis ging, waar ze was geboren, begeleid door de Buren uit Bronkhorst, viel de oude appelboom spontaan om, zonder dat er wind was!

Verenigingsleven en Onderwijs

Verenigingsleven in Bronkhorst' nabije verleden was karig. Er was een toneelvereniging (eigenlijk een clubje) onder de bezielende leiding van bakkersknecht Veldhuizen, boerenknecht Pennekamp en jachtopziener Gordinou de Gouberville heeft een kortstondig bestaan gekend. Gordinou de Gouberville ken ik nog uit de tijd van de kruidenierszaak, verder waren dat bakker Bosch, Breukink (De Gouden Leeuw) en de Gebr. Lenderink, die tevens nog een petroleumhandel hadden. Allen zijn de laatste vijftig jaar verdwenen.

De school van Bronkhorst was gevestigd in de kapel. In oude boeken komen we uitgaven tegen van de school voor herstelwerk aan dakpannen. In 1880 is de school, waar toen zeven of acht klassen in een enkel lokaal huisden gemoderniseerd. Er werden toiletten aangebouwd en de ruimte werd opgedeeld in drie lokalen.

De klok van de school/kapel was begin 1700 aan herstel toe en hiertoe werd 1 gulden en 10 stuiver betaald aan Emmert Otten. In die tijd moet er nog kerk geweest zijn. In 1717 lezen we, dat op 4 november vier honderd pannen zijn gehaald, "tot die kerke en die schoelle, daervoor betalt adt 8-8-0."

Voor het lossen van de pannen werd 2 stuiver en voor het hangen werd twee gulden en acht stuiver betaald.

Tot slot

Henne Scholten is nog op school geweest in Bronkhorst en wel van 1926 tot 1933. Later gingen de kinderen uit Bronkhorst naar Steenderen op school. De schoolmeesters, die nog in herinnering zijn bij Henne zijn:

Sessink, Van Heuven, Mulder, Koerselman, Eggink, Brasz en Bleeker, bijgestaan door Janknecht.

De beide laatsten hebben Henne het lezen en schrijven enz. bijgebracht.

Na de sluiting van de school is nog lang zondagschool gegeven door Jan Bennink, die woonde waar nu het Dickens-museum is gevestigd. Hans Bosch, de zoon van de bakker heeft nog even zondagschool gegeven en toen was het gedaan.

De schoolmeesters' woning was eerst aan de Uilenhoek (nu de dienstwoning van 't Hooge Huijs). Weer later waren de schoolmeesters woonachtig naast de "Gouden Leeuw".

Tot zover het verhaal van onze zegsman...

stoelenmutter
Gerrit Wolff (1959)

"De Burgt te Bronckhorst"

-afgebroken in 1824-

Gij Muren, die 't geweld van zoo veel storms moest dragen:

Die zoo veel eeuwen bleeft weêrstaan:

Uw eerkroon ligt vertrappt - het vonnis werd geslagen-

En gij zult ondergaan!

Wat strekt mijn hand zich uit! Zij kan Uw val niet keeren:

Slechts grijpen naar de zwakke Lier:

De lang ontspannen snaar alleen een treurtoon leeren,

Waarmeê ze uw uitgang vier'.

Hoe statig reest gij daar, Met breede torentinne,

Uit rotsgelijken grondslag op!

Hoe flonkerende, aan den stroom, de Vaan der Banheerinne

Van haren heuveltop!

A.C.W. Staring (1767-1840)

BESTE HISTORISCH GEINTERESSEERDEN...

U ontvangt hier een extra, een 'special' grote editie m.n. over onze stad Bronckhorst en aanvang februari 1995 willen wij een jubileumuitgave maken ter gelegenheid van de herdenking 1945-1995, een halve eeuw geen oorlog, althans... in onze direkte omgeving.

Velen onder U, de zestig, zeventig of tachtig reeds gepasseerd hebben zeker nog waardevolle informatie uit die tijd. Maakten iets 'pakkends' mee in die donkere jaren 40-45, hetgeen hen altijd is bijgebleven. Mogen wij U vragen dit met ons te delen, opdat wij ook latere generaties kunnen laten weten van het "hoe en wat" in die tijd in onze omgeving.

Neemt U gerust contact op met een der bestuurs- of redactieleden.

Wij wensen U een fijne Kersttijd en alvast een voorspoedig en gezond 1995 en hopen U allen te ontmoeten bij onze a.s. najaars- en winteractiviteiten in Het Anker en...

Vergeet U de penningmeester niet, hij zit weer te springen om Uw bijdrage voor het jaar 1995. Wij zijn waarschijnlijk de jongste- en grootste vereniging in de gemeente Steenderen met zeer bescheiden middelen; nog steeds een contributie van f. 25,- voor individuele leden en f. 35,- voor echtparen of samenwonenden met... misschien wel een der mooiste verenigingsbladen?

Senioren... U was erbij! Kom op met kopij! en wel voor ons 'bevrijdingsblad 1945-1995' en lever dit in bij een

bestuurs- of redactielid aub tot half januari 1995.
De Historische Vereniging Steenderen zit niet stil en leeft van herinneringen van U en voor het nageslacht...

IN MEMORIAM

Juist bij het ter perse gaan van dit blad, bereikt ons het overlijdensbericht van ons lid:

Hendrik Johan Evert Breukink, geboren 13 mei 1914, overleden 6 november 1994.

Zo rond de zomer zaten wij nog gezellig bijeen, om een viertal foto's voor dit blad uit te zoeken en van commentaar te voorzien en plotsklaps zie je dan wederom, dat wij allen gekonfronteerd worden met het fenomeen 'tijd en tijdelijkheid'.

Wij zijn de heer Breukink en zijn weduwe, mevrouw G. Breukink-Assink bijzonder dankbaar voor hun medewerking aan dit blad en wensen mevrouw Breukink en naasten veel kracht dit verlies te overwinnen.

(P. Kok, voorzitter)

1944-1994 LOOPGRAVEN- GRAVEN... BETAALDE DWANGARBEID AAN DE OOSTOEVER VAN DE IJS- SEL, NU OP DE KOP AF EEN HALVE EEUW GELEDEN

Interview met een Bronkhorster van het eerste uur...
Henne Scholten.

Arbeitseinsatz door misschien wel enige duizenden!
Ze zijn er nog steeds, een monument van angstige tij-
den...

Loopgraven in De Emmer, rond Bronkhorst en Baak,
trouwens op veel meer plaatsen in onze regio aan de
oostoever van de Gelderse IJssel.

We spreken van 1944 en wel het najaar. Frankrijk was
inmiddels bevrijd en de geallieerde legers rukten op
naar het noorden. De bezetter zag het einde naderen en
als een der laatste stuip trekkingen werden loopgraven
aan onze oever van de IJssel aangelegd om tijd te rek-
ken.

Arbeitseinsatz ook in Steenderen, want van vrijwillig-
heid was natuurlijk geen sprake. Talloze jonge plaats-
genoten moesten aantreden, compleet met laarzen en
schoep.

Verplicht verschijnen en graven voor vijf gulden per
dag. (zie de "Ausweis" van Henne, zoals hij zelf zegt:
"mijn anti fietsjatribriefje")

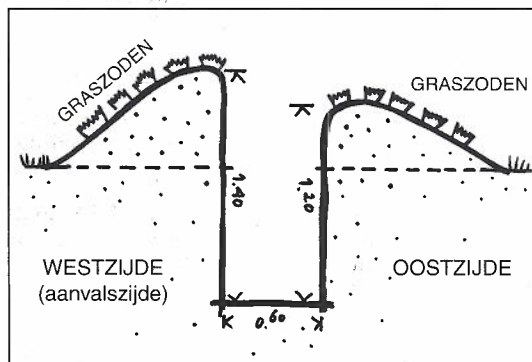
Henne Scholten, geboren 14 maart 1920 vertelt:

Onze bezetter voelde de hete adem in de rug en de bur-
gerij was wel ter ore gekomen, dat de geallieerden een
zware strijd hadden gestreden in en om Arnhem, wat
later de operatie "Market Garden" werd genoemd.
Vele honderden mensen werden opgeroepen als gevolg
van de Arbeitseinsatz om zgn. verdedigingswerken te
gaan graven en alleen al in de gemeente Steenderen
groeven vele honderden mannen loopgraven aan de
oostoever van de IJssel.

Kilometers zig-zag lopende loopgraven en hier en daar
een mitrailleurpost, ook wel 'nest' genoemd, schutters-
putten en zgn. tankvallen, lange droge kanalen om de
passage door tanks onmogelijk te maken.

Lijntrekken en later verplichte meters per dag

Wij kregen een oproep van het gemeentehuis, dat wij
op 25 september 1944 aldaar moesten verschijnen en
van burgemeester Konijnenberg kregen wij te horen,

Doorsnede loopgraaf
(in klei, zonder piketpalen)

dat we daags aansluitend verdedigingswerken moesten
gaan graven voor de "Organisation T.O.D.T." ook wel
"O.T." genaamd en later maakten wij ervan:
Graafwerk... "Tot Onze Diepe Teleurstelling"
Ook in donkere dagen hadden wij nog geen gebrek aan
humor, tenslotte waren wij mannen van gemiddeld tus-
sen de 20 en 30 jaar met uitschieters naar boven en naar
beneden. Er werden graafploegen ingedeeld van ge-
middeld 10 tot 12 man en een, noem het 'voorman'.
Deze voorman was geen NSB-er, althans niet hier in
Steenderen bij groepjes graavers, die wij kenden. Elders
misschien wel.

Leeftijdgenoten van mij moesten ook aan de -verplich-
te- bak:

Willem Breukink, Harmsen (van de boterfabriek),
Harmsen (de zoon van de timmerman) Gordinou de
Gouberville, Hamer, Bosveld, Knaake en ook een
onderduiker bij ons in Bronkhorst;

Jan van de Gaarden, hij kwam uit het Westland en was
in de oorlog natuurlijk een Bronkhorster geworden.
Natuurlijk ben ik medegraavers vergeten en verschillen-
de zijn ons inmiddels ontvallen...

We begonnen dus op de 26ste september 1944 en
moesten ons om half acht in de ochtend bij de molen
van Bronkhorst melden, compleet met de spa.

Onze graafploeg ging naar de "Zwei Linden", bij de
boerderij in de Emmer, waar nu de familie Uenk boert.
Twee markante lindebomen staan daar en door een
"Feldweibel", een onderofficier in de O.T. organisatie
werden de loopgraven uitgezet.

Je begrijpt... die eerste dagen was het door ons lijn-
trekken en er een rekkartij van maken, doch dat kreeg
de bezetter natuurlijk snel in de gaten en ons werd
daarbij een vorm van dwang, een soort tariefwerk
opgelegd.

Per persoon werd 3 strekkende meter loopgraaf uitge-
past en met zijn twaalf was het dus 36 meter op een
dag. In zo'n ploegje waren ook de 'mindere graavers'
ingedeeld en samen moest je de meters op die dag kla-
ren. Vergeet niet, we graafden in de klei!

Deze loopgraven hadden een westkant en een oostkant
en we startten met de zode keurig af te steken en opzij
te leggen.

Met zijn twaalf van de klei in... Wij groeven dus gangen
van 130 tot 140cm diepte en ongeveer 60cm breedte en
de uitgegraven klei werd voor driekwart aan de west-
zijde -schootszijde- gestort.

Daarna werd de zaak schuin afgevlakt en de zode
kwam er weer op als afdekking.

Zo groeven wij kilometers loopgraaf en ze zijn nog in
het landschap bij m.n. lage zonnestand te zien, nu vijf-
tig jaar na dato.

Bombardement op de Bronkhorster veerpont

Ook waren er ploegjes, die versperringen van prikkeldraad op en tussen de kribben aan de onze IJsseloever moesten maken en ik herinner me nog een penibele situatie, dat vier geallieerde jagers een bombardement op de veerpont van Bronkhorst uitvoerden. Zij kwamen uit het westen en maakten een lange bocht bij Rhaberg en kwamen laag vliegend naar het noorden opzetten.

We doken in onze eigen-gegraafde loopgraven, maar het was rennen en rennen voor hen, die op de kribben 'aan het werk' waren. Het liep gelukkig voor ons allen goed af...

Voor de pont niet, hoewel nog krakkemikkig vaarbaar kreeg een Duitse vrachtwagen die erop stond de volle laag en strompelde uren later aan de Brummense kant van de pont af met kapotgeschoten banden en reed als in een tekenfilmpje naar Brummen.

Vanaf het zelfde punt zagen wij een paar dagen later een bombardement op een munitietrein in Zutphen. 't leek wel een atoomontploffing met zo'n "paddestoel".

Betaaldag

Wij hadden te maken met verplicht- en betaalde dwangarbeid en kregen voor die tijd niet eens slecht betaald. Vijf gulden per dag, zeven dagen lang en zondagsrust was er natuurlijk niet bij, want de bezetter had haast.

s'ochtends een pauze, tussen de middag schaft en in de middag een pauze en om vijf uur in de middag keerden wij met de schop huiswaarts.

De betaaldag was in februari 1945 bij Engbers a/d Molenkolk in de boerderij "De Hemel". Hoofd der RK-lagere school Draaisma moest! met een paar anderen de administratie voeren en wij hadden met een integer mens te maken.

Op de achterzijde van mijn Ausweis -waarop stond, dat ze mijn fiets niet in beslag mochten nemen- waren mijn graafdagen afgestempeld.

Ik was enkele weken zgn. ziek geweest, maar werd volledig doorbetaald. Op zekere dag kom ik voor mijn geld bij Draaisma en deze telt mijn geld uit en ik zat wat verlegen met dat geld. Draaisma zegt tegen mij: "Scholten, is het niet goed?" "Heb je te weinig".."?" "Neen", zeg ik, "volgens mij is het teveel!" "Dan is het toch goed!" zegt Draaisma en ik zei "Dank U wel" en toog met de schop naar huis.

Tankvallen op hoger gelegen gronden

Half november begon het IJsselwater te stijgen en kwamen de uiterwaarden langzamerhand blank te staan. Ons graafwerk was ondergelopen en wij konden natuurlijk niet verder en moesten op hogere zand-gronden graven en later ook meehelpen met 'tankvallen' graven. In oktober 1944 is reeds een aanvang gemaakt met het graven van deze tankvallen door voornamelijk mannen uit Vorden, Hengelo G. en Brummen was uitgevoerd.

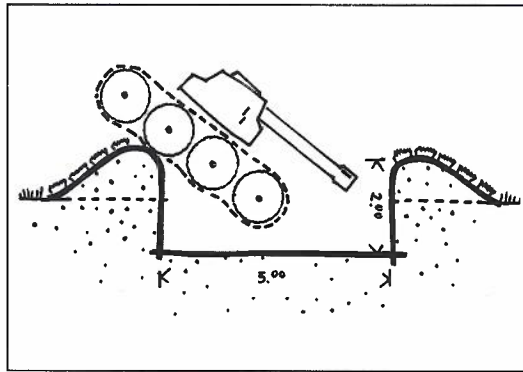
Zo'n tankval is geen vernuftig instrument, doch een met de hand gegraven -droog- kanaal en op de foto van 8km hoogte kunt je 'm zien liggen. (zie voorpagina van dit blad)

Het waren aaneengesloten kanalen van 2m diep en 5m breed. Waar nu ongeveer het gemaal De Grote Beek staat (iets NW van nu de asfaltweg van de dijk bij het Hooge Huijs naar het gemaal) begonnen we en groeven we tot de kruising Veerweg/Bakerwaartseweg. Vervolgens staken we het begin van de Veerweg over en net naast de plas van het Hooge Huijs groef men verder parallel langs de dijk naar de plaats waar nu de ligboxenstal staat van de kaasboerderij Hooge Huijs en verder de Bakerwaard in naar Baak.

Het laatste stuk, niet ver van de vier nu hoge bomen op de nieuwe T-kruising L. Dolfingweg/A. Ariensstraat, was niet meer te graven, omdat de grond daar moerasig was. Het laatste stuk werd met springstoffen 'aangelegd'.

Voorts zaten we roulerend van pakweg half november 1944 tot nieuwjaarsdag 1945 op de "Bult" bij Pennekamp. Deze had enige hoger gelegen zandgronden en van nieuwjaarsdag tot aanvang februari 1945 groeven we op de kasteelheuvel in Bronkhorst. Over de loopgraven op de "Bult" nog het volgende:

Deze gegraven loopgraven moesten aan weerszijden verstevigd worden met dennehouten palen met ertussen een vlechtwerk van wilgetenen en dergelijks. Bij deze te graven loopgraven lagen oppers hout en gedurende de nacht werd er wel hout, zoals de bezetter noemde 'geklauid'... gestolen. De kachel moest toch branden nietwaar?

Tankval

Het einde van de oorlog naderde

Gedurende januari en februari 1945 moest ik ook rond de kasteelbult graafwerk verrichten en prima te zien op de foto van vlieger Hutchinson (Red. artikel Zwerfsteen 95/1) en hier zijn vele kubieke meters klei door de handjes gegaan!

Op 31 maart 1945 heb ik voor het laatst dit -gedwongen- graafwerk moeten doen. Daags voor de Pasen moesten wijlen Willem Breukink (overleden 6-1-1993) en ik naar Baak. Aldaar lag een groep teruggetrokken Duitse Fallschirmjagers, welke zich lieten ingraven, want dat was nog steeds gedwongen arbeid.

Willem en ik zijn daar precies EEN uur geweest en wel ons laatste graafuurtje. We 'groeven' mee aan de laatste loopgraaf welke diagonaal t.o. Cafe Herfkens kwam te liggen, tussen destijds de Steenderenseweg (waar nu de Molenweg eindigt) en de ZE-weg, pakweg 100m oost van de kruising.

Wegwezen!

Wij zagen ploegen dwangarbeiders/gravers langkomen, welke van Didam naar Almen moesten en natuurlijk weer verder teruggetrokken stellingen moesten graven. Het vijands laatste uurtje kwam snel naderbij...

Willem en ik drukten onze snor. Eerst hielden wij ons achter een houtopper schuil, waar vroeger de Baakse molen stond. Vervolgens door de Bakerwaard naar de boerderij "Halve Welle" van Huetink.

Op naar Bronkhorst, waar we ons gedurende enige dagen koest hielden. Het einde van de oorlog was in zicht...

Burgemeester Konijnenberg (hoewel een zetbaas-burgemeester en een nette door de bezetter aangestelde burgemeester, bleef tot het einde van de oorlog op zijn post. We hadden het veel beroerder kunnen treffen!) kondigde aan, dat de geallieerden reeds Doetinchem hadden gepasseerd en mogelijk voor Hummelo stonden.

De gemeente Steenderen (behoudens Olburgen en Rha) werd op dinsdag 3 april 1945 bevrijd door de Canadezen onder leiding van Generaal Crerer. Olburgen en Rha pas een ruime week later, want daar lagen nog Duitsers -afgesneden van west en oost- ingegraven. Dat kostte jammergenoeg nog enige boerderijen, die in de hens werden geschoten en daarbij ook enkele gewonden.

Op 11 april trokken de Canadezen verder bij Wilp de IJssel over naar het westen en werd kasteel De Nijenbeek bij Gietelo (Voorst) stukgeschoten en enige weken later was voor ons land de 2e Wereldoorlog afgelopen!

Na de oorlog was onze Bronkhorster samenleving gelukkig zeer vergevingsgezind, want onze tijdelijke

AUSWEIS.

Der Niederländer

Scholten H. G.

geb. am *14. 3. '20*

Personalausweis *175/107 2026*

Arbeitet am Westwall. Das vom ihm benutzte Fahrrad darf nicht beschlagnahmt werden, da er es für den Westwallbaueinsatz benötigt.

Nr. *29*

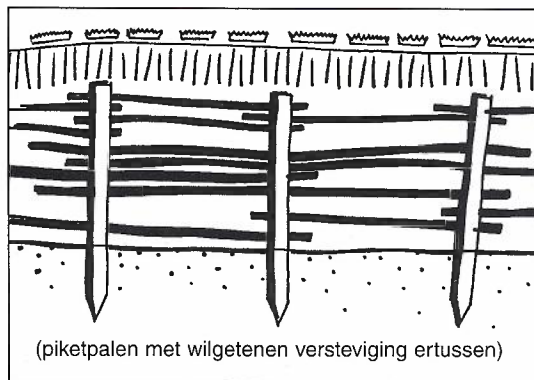
Der Abschnittsleiter:

Ausweis van Henne Scholten

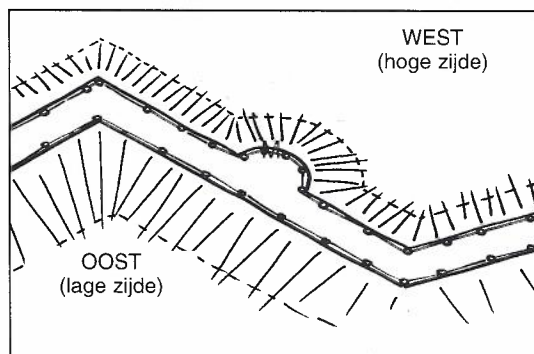
burgemeester kwam weer terug uit internering en kon zijn werk als boer weer oppakken. Tenslotte moesten we samen weer verder, nietwaar? Voor allen een nieuwe toekomst na vijf donkere jaren... Jammer, dat er ook ingezetenen niet meer zijn teruggekomen!

Jaarlijks gedurende de kermis kwamen nog vele loopgravers en onderduikers terug en vierden wij feest en wij hebben het nog weleens met enige oud-gedienden over die tijd. Toch wordt de gesprekskring steeds kleiner want de tijd staat nu eenmaal niet stil.

Dank aan mijn verteller Henne Scholten en in herdenking ook aan Willem Breukink, die niet meer tussen ons is, zo ook velen, die hun weegs gingen. Tenslotte is het nu precies een halve eeuw geleden, dat een paar duizend man aan de oostever van onze Gelderse IJssel aan dit zinlose graafwerk voor de bezetter mee moesten doen... (Paul Kok)

Loopgraafversteviging in zandgronden

Loopgraven (bovenaanzicht) in zand met "mitrailleursnest" (M)

SCHOOL WORDT WEER KAPEL

Een verjaardagskaart van de NH-gemeente van begin vijftiger jaren. De foto is van rond 1952 en de metselaars hakken het stucwerk van de muren om bouwsporen te vinden. In de 'schooltijd' had de kapel drie klaslokaaltjes. Kijk maar... drie kachels werden er gestookt en aan de N-zijde een gang met zgn. pettenhokken en WC's. Toen deze werden afgebroken kwamen er twee altaarbogen tevoorschijn, welke aan de buitenzijde nog te zien zijn.

De restauratievoorbereiding -papierwinkel- duurde wel tot 1960 alvorens men kon beginnen met de restauratieaanvang. De funderingen van de steunberen kwamen weer tevoorschijn, zo ook vele beenderen en smeedijzeren handvatten, resten van eeuwen begraven. De restauratiebouwers hebben er weer wat moois van gemaakt en de kapel is sedert 1962 weer het hart van Bronkhorst en staat nu ook onder jaarlijkse inspectie van de Monumentenwacht Gelderland.

DE LAATSTE STADS- POORT VAN BRONK- HORST..?

Saamhorigheid alom in Bronkhorst. het is 1923 en Hare Majesteit Koningin Wilhelmina viert haar zilve-

ren regeringsjubileum. Feest in Bronkhorst, links de boerderij van Harmsen en rechts de boerderij van Boogman, vlaggen en lampionen en natuurlijk werd fotograaf Brouwer van de overzijde gehaald om de feestvierders te vereeuwigen. Is het juist, dat er nog riet op het pand van de bakker lag? Ja zelfs een Bronkhorster knipmuts ontbrak niet.

drukkerij

**van
der Meer** b.v.

advies, layout en ontwerp

prepress

alle handelsdrukwerk

vierkleuren drukwerk

folders en brochures

kettingformulieren

Gerritsenweg 13, postbus 211

7200 AE Zutphen

Telefoon 05750-17618

Telefax 05750-18742

Na 1800 uur : A.M. ten Kate

Steenderen, 05755-2593